

ПРИЛАГАНЕ НА НОВИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА СЪБИРАНЕ И ИЗСЛЕДВАНЕ НА ВЕЩЕСТВЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА

Проф. д. ю. н. Костадин Бобев

Полицейските, следствените, прокурорските и съдебните органи във всички страни използват техническите и експертните възможности на специализирани звена, които участват в извършването на различни процесуални действия за откриване, изземване, изследване и оценка на следи и вещественни доказателства. Обективността, точността и пълнотата на действията по събирането на вещественни материали и тяхното ефективно използване в наказателния процес зависят в голяма степен от нивото на прилаганите високоефективни техники и технологии.

Криминалистическите експертни звена у нас са изградени на три нива: Научноизследователски институт по криминалистика и криминология (НИКК), научно-технически лаборатории в Столичната (СДВР), Областните дирекции на МВР в страната и експертните звена към РПУ.

Като пълноправен член на Европейския съюз (ЕС) и във връзка с предстоящото влизане на страната в Евророната произтичат определени задължения относно правната уредба, регламентираща действията по разследването и съдебните следствени действия. НИКК при МВР и научно-техническите лаборатории в Областните дирекции полагат усилия за внедряване и използване на най-новите технически методи и средства, използвани в експертната практика на водещите криминалистични институти и лаборатории в Европа и света. Процесите на унифициране на действията и способите за прилагане на различните криминалистични техники в Европа се регулират от **Европейската работна мрежа на криминалистичните институти (ENFSI)**, обединяваща на професионален принцип 52 института. Основните цели на тази европейска организация са:

- **унифициране на криминалистичните методи и средства**, които се прилагат от разследващите органи за събиране и изследване на доказателствен материал;
- **интегриране на националните автоматизирани идентификационни системи** по: дактилоскопия, ДНК анализ, съдебна балистика, крадени автомобили и др. със системите на Интерпол, Европол и Шенген;
- **разработване на единни критерии за акредитиране** на всички европейски институти и лаборатории, извършващи криминалистични изследвания, както и за придобиване на сертификат

за компетентност на експертите криминалисти, с право да се явяват като вещи лица пред съдилищата на другите европейските страни ;

- **обмяна на информация за нови технологии**, внедрени в криминалистичната практика на европейските институти и лаборатории и др.

Какво е направено от криминалистическите лаборатории в нашата страна за изпълнение на тези важни критерии и изисквания на ЕС ?

1. По организация на огледите на местопроизшествия и внедряване на информационна лабораторна система (LIMS)

Със съдействието на британски специалисти беше организирано обучение на всички български експерти и специалисти – технически помощници по включените в **специално методическо ръководство** процедури за организация на огледа на местопроизшествието, разработени от 15 европейски полицейски служби като проект, финасиран от Европейския съюз. В изпълнение на задължителните норми, заложи в този документ, са предоставени финансови средства за изработване и закупуване на помощни пособия – **опаковачни материали, контейнери, етикети, специални чували за трупове, полиетиленови шапки, ръкавици, ленти** за ограждане на местопроизшествието и др. За да се избегнат процесуални нарушения при изземването и фиксирането на различни следи, предмети и вещества от местопроизшествията, по препоръка на европейската експертна комисия за мониторинг на работата на разследващите органи у нас са разработени две инструкции, регламентиращи системния ход на обработването и процесуалното оформяне на дактилоскопни, механоскопни и ДНК биологични следи, както и за събиране на доказателствен материал по престъпления, свързани с наркотици, поръчкови убийства, компютърни престъпления и други. Разработена е и предстои внедряването на специална **лабораторна информационна система за работа с веществени доказателства (LIMS)**, която осигурява възможност за различен подход при задържане на извършители и разследване на престъпления, търсене на доказателства, контрол върху назначените и извършените експертизи, изготвяне на статистически отчети и анализи, проверки на нормите за качество и компетентност и др.

2. Внедряване на цифрови фотоаграфски и видеотехнологии

Широко използван технологичен способ за фиксиране на обстановката на местопроизшествието и за онагледяване на криминалистичните експертизи е следствено-зафиксиращата фотография и видеотехника. Доскоро дежурните следствено-оперативни групи на МВР използваха за тази цел само методите на

конвенционалната фотография. След 1997 г., когато американската асоциация по идентификация разпространи специална резолюция, с която **цифровите (дигиталните) изображения** се признават за веществени доказателствени средства, в НИКК и в научно-техническите лаборатории в страната започна прилагането на цифровата фотография. Съгласувано с прокурорските и съдебните органи са уточнени условията за запазване на оригиналните изображения върху твърд носител и тяхната защита от нерегламентиран достъп. По тази причина цифровата фото- и видеотехника може да се използва само от компетентни специалисти, които да познават нейните големи възможности и да спазват всички изисквания за защита на оригиналните изображения. Пред съда тези специалисти трябва да бъдат подготвени да отговорят на няколко основни въпроса:

- Кой и кога е заснел изображението ?
- Кой е имал достъп до изображението в интервала от неговото заснемане до представянето му на разследващия или съдебния орган?
- Какви процедури са извършени за запазване на оригиналния запис и неговата защита от нерагламентирано манипулиране?
- Претърпяло ли е оригиналното изображение някакви промени след първоначалното му заснемане ?
- Кой, кога и какво е направил за подобряване на изображението?

Отговорите на тези въпроси трябва да бъдат кратки, достъпни и разбираеми както за съдебния състав, така и за другите участници в процеса.

3. Национална автоматизирана дактилоскопна система

През 2000 г. беше закупена и инсталирана в НИКК-МВР, СДВР, ОДМВР и всички гранични контролно-пропускателни пунктове (ГКПП) **Автоматизирана дактилоскопна идентификационна система (AFIS)** на американската фирма Cogent Systems Inc. **за пръстови и дланови отпечатьци**. За 10 години с помощта на тази система са идентифицирани **над 40000** извършители на престъпления, в това число няколко десетки въоръжени грабежа и убийства. Ефективността на българската система се оценява много високо както от чуждестранни експерти, така и от представители на фирмата производител. Уникална по обем е базата от данни (**най-голямата в света**), съдържаща информация за длановите отпечатьци на регистрираните лица. Получените резултати при сравняването им с откритите на местопроизшествията дланови следи са около 40 пъти по-високи от други подобни системи. Цялостна оценка за работата на българската система е направена в **Лос Анжелис, Калифорния**, където на НИКК-МВР бе връчена най-престижната награда "**HIT OF THE YEAR**".

Конкретни задължения произтичат за нашата страна от пълноправното ѝ членство в ЕС по отношение на статута на бежанците и тяхното регистриране чрез снемане на дактилоскопни отпечатьци. Чл. 15 от Дъблинската конвенция предвижда създаването на обща система “Евродак” за определяне на държавата, отговорна за разглеждане на молбите за убежище на територията на ЕС. Системата, инсталирана в НИКК-МВР, е предназначена за идентифициране на лицата, търсещи закрила. “Евродак” включва база данни от пръстовите отпечатьци на лицата, търсещи убежище, кода на страната членка на ЕС, мястото и датата на молбата за убежище, пол, дата на регистриране и дата на изпращане на отпечатьците от пръсти в централата на ЕС в Люксембург. От 2010 г. България е в състояние да изпълнява изискванията на Европейското законодателство и да прилага Европейското право, свързано с убежището, миграцията, граничния контрол и регламентите на “Евродак”.

4. Национална ДНК лаборатория

Създаването на ДНК лаборатория за нуждите на наказателното производство е едно от най-големите постижения в криминалистическия лабораторен анализ. От всички източноевропейски страни, българската ДНК лаборатория е една от първите, изградила и използваща база от данни на биологични профили на лица, извършили престъпления, и биологични следи, открити и иззети при оглед на местопроизшествия. По доклад на Британската полицейска лаборатория (FSS) в гр. Бирмингам, водеща в света по разработването и прилагането на най-модерните технологии за ДНК идентификация на лица, извършили престъпления, **българската ДНК лаборатория е класирана на пето място в Европа**. С качеството на работа и възможностите на използваната апаратура българската лаборатория е равностоен партньор на ФБР, Скотланд ярд, Интерпол, Европол и други полицейски структури и организации.

Поради високите темпове на развитие на ДНК технологиите са предприети бързи и ефективни мерки за разширяване и усъвършенстване на съществуващия ресурс в няколко основни направления: **въвеждане на митохондриален ДНК анализ** на косми без лукувица, кости и други проби, загубили биологичната си активност; приложение на високочувствителни методи за отделяне на мъжки фракции и **амплифициране им чрез нови китове**; изграждане на база данни на лица с особен **Y-полиморфизъм** и др.

5. Информационна система за конструктивните и осигурителните характеристики на МПС

Разрастващата се престъпност, свързана с кражби, нелегален внос и търговия на автомобили в България, тяхното узаконяване чрез фалшифициране на идентификационните им характеристики и съпроводителните документи засягат от икономически и социално-психологичен аспект интересите на хиляди български граждани и чужденци. През последните 15 години голям брой организирани престъпни групи, с активното участие на българи, бяха разкрити и предадени на съд в различни европейски страни. По тази причина **по линия на програма ФАР беше финасиран двугодишен проект “Институционално укрепване на българската полиция”**, в който основните направления бяха свързани с разработването на информационни системи за оперативно издирване на скъпи автомобили, предмет на престъпни посегателства и тяхната криминалистична идентификация по различни конструктивни и осигурителни характеристики. Действията на извършителите на тези престъпления са насочени не само към интервенции върху детайлите на автомобилите, но и по отношение на придружаващите ги документи за собственост, застрахователни полици, договори за покупко-продажба. За ефективно противодействие на този вид престъпления чрез проекта бяха разработени и предоставени информационни масиви с данни на всички автомобили, които са предмет на най-много престъпни посегателства, техните скрити защити и начините за бързо установяване на оригиналните номера и други характеристики за тях.

Разгледаните направления по събиране и изследване на следи и веществени доказателства не изчерпват всички нови научно-технически възможности на криминалистичния лабораторен анализ. Изследването на наркотици и прекурсори, на аудио- и видеозаписи, на компактдискове пиратско производство и др., които често са предмет на трансгранични престъпления, става с помоща на съвременни апаратурни методи, при условията на голяма прецизност, точност и всеобхватност. НИКК и регионалните научно-технически лаборатории на МВР разполагат с най-новите модели **видеоспектрални компаратори (VSC)** за техническо изследване на документи, **аналитични системи** за доказване на различни видове наркотици в урина, кръв и косми, **сканиращ електронен микроскоп** за изследване на микроследи, **сравнителни микроскопи** за балистични и трасологични експертизи и други.

Важен проект, който се изпълнява по програма “Прюм” на Европейския съюз, е **акредитирането на лабораториите на Научноизследователския институт по криминалистика и**

криминология по международния стандарт ISO/IEC 17025:2007. С тази акредитация, която е едно от задължителните условия за влизането България в Евроната, ще се гарантира високо качество и компетентност при извършване на всички процесуални действия по събиране и проверка на доказателства от криминалистите и вещите лица в досъдебното производство и в някои фази на съдебното производство. Високи изисквания се поставят и към възпроизводимостта на резултатите при извършване на съдебни експертизи чрез прилагане на стандартизирани и вътрешнолабораторни методи, които се валидират в рамките на страната и в международните организации. Знанията в областта на криминалистиката ще ориентират по-добре разследващите органи при формиране на задачите, поставени на вещото лице, както и при правната оценка на експертните заключения.